

SPOMINI PRVEGA NAČELNIKA ODPRAVARSKE KOMISIJE, STARI 30 LET

O DELU KOTG IN ODPRAVAH

PAVLE ŠEGULA

Zarodki slovenskih alpinističnih odprav segajo že v obdobje pred 2. svetovno vojno, ko so se naši alpinisti nekajkrat načrtno in organizirano podali v Centralne Alpe. Razmah himalajizma po 2. vojni je še močneje dramil želje, da se tudi mi podamo v Himalajo in druga malo znana gorstva. V ta namen je na pobudo PZS že leta 1955 pričel delovati zarodek Himalajskega odbora (HO) in še pred uradno ustanovitvijo v dobrih štirih letih opravil ogromno pripravljalno delo ter se med drugim bodel tudi z nenaklonjeno zvezno vlado, ki ni imela poslušna in deviz za nekakšno odpravo. Rezultat raziskav in razprav o možnem cilju je bila med drugim knjiga Himalaja in človek, ki sta jo napisala **Igor Levstek** in **Janko Blažej**, izdala pa Planinska založba leta 1957.

Himalajski odbor so uradno ustanovili 28. 10. 1959; predsednik je postal **Fedor Košir**, člani pa **dr. Miha Potočnik**, **Tone Bučer**, **Lavoslav Dolinšek**, **Tone Štajdohar** in **Igor Levstek**. Že kmalu so mu dodali še tajnika, **Anteja Mahkoto**, ter pet novih članov: **dr. Andreja Župančiča**, **Edija Keržana**, **dr. Franceta Srakarja**, **Staneta**

Kersnika in predstavnika podjetja Planica-šport.¹

1. JAHO je odšla na pot 15. 3. 1960. Vodil jo je Stane Kersnik. Zaradi nepredvidenih zapletov z dovoljenjem se je usmerila na Trisule namesto na prvotno načrtovani Nanda Devi.

KOTG NI HIMALAJSKI ODBOR

Začeto delo je HO nadaljeval tudi po vrnitvi odprave. Predsedoval mu je **Milan Kristan**. Načrti so obsegali tudi Kavkaz in druge gore, zato je UO PZS že kmalu prišel do zaključka, da potrebuje širše usmerjeno telo, ki bo načrtovalo odprave v velika, malo znana gorstva sveta. To naj bi bila Komisija za odprave v tuja gorstva (KOTG), ki je dobila soglasje planinske organizacije na 6. občnem zboru PZS leta 1963.

Njen načelnik sem postal na pobudo takratnega tajnika PZS, pokojnega nenadomestljivega **Rada Lavriča**, ki je zaupal moji delavoljnosti in objektivnosti, hkrati pa iskal nekoga, ki mu jeziki niso ravno tuji. Prvo sejo sem sklical 4. 3. 1963. S člani prvega mandatnega obdobja **Jankom Mirnikom**, **Tonetom Brožem**, **Stanetom Kers-**

¹ Fedor Košir, uvodnik PV 1960/7.

(osnovne fizikalne lastnosti snega; opredelitev kristalov (zrn); velikost kristalov (zrn); vodenost snega; trdota snega; meritve in snežni odeji; hrapavost površine snežne odeje).

Primerjava z brošuro Sezonska snežna odeja (Seasonal snow cover), ki jo je leta 1970 izdala UNESCO z IASH in WMO in sem jo upošteval pri pisanju priročnika Sneg, led, plazovi, pokaže, da so nekatere vrednosti in simboli danes drugačni kot tedaj. Poglejmo novo delitev velikosti zrn in strižne trdnosti snežne odeje:

Zrno (mm): zelo majhno < 0,2; majhno 0,2–0,5; srednje veliko 0,5–1; veliko 1–2; zelo veliko 2–5. Nova klasifikacija razlikuje še izjemno veliko (zrno) > 5 mm.

Strižna trdnost za različne **trdote** snežne odeje (Pa): zelo mehka 0–10³; mehka 10³–10⁴; srednje trda 10⁴–10⁵; trda 10⁵–10⁶; zelo trda > 10⁶; led. Sicer enaki, vendar poenostavljeni so grafični simboli za trdoto.

Zelo koristne so definicije posameznih pojmov, brez katerih si v tem svetu ni mogoče predstavljati enotnega oziroma usklajenega razumevanja posameznih pojavov. To je ceniti samo tisti, ki je kdaj študiral s pomočjo tuje literature ali se lotil prevajanja tujih strokovnih besedil.

K jasnosti pojmov prispeva tudi angleški, francoski, nemški, švedski in ruski slovar (128 izrazov).

Opazovalcem na terenu bo koristil vzorec prereza snežne odeje (snežni profil). Če bomo vsi uporabljali enak obrazec, enake simbole in definicije, udeleženci mednarodnih sej ne bodo trtili časa z iskanjem »skupnega imenovalca«. Po pravilu »ena slika pove več kot tisoč besed« smemo pričakovati, da tudi fotografije različnih kristalov oziroma snežnih tvorb ne bodo odveč niti poznavalcem in še manj začetnikom.

V tem smislu je posebne hvale vredna preglednica »Klasifikacija po obliki zrna« (Grain shape classification). Ker so izpustili nekaj kristalov in simbolov (F5, F6, Fa), je preglednejša in enostavnejša. Zajema trdne padavine, snežne delce po preobrazbi (mehanski, zrnjenju, sreženju, srenjenju), kristale, ki nastajajo na površini snežne odeje (srež in ivje), ledene tvorbe na površini in v notranjosti snežne odeje. Ob vsakem simbolu je naziv kristala (zrna), kratek opis, opis, kje nastaja, njegova klasifikacija, fizikalni proces nastanka, odvisnost od pomembnejših dejavnikov okolja in njegov vpliv na trdnost snežne odeje.

Tvorci nove klasifikacije kot temeljnega dela so si prizadevali, da je uporabna za znanstvenike in smučarje, saj lahko opazujemo s preprostimi instrumenti ali na pogled.

nikom, Tonetom Sazonovom, Tonetom Škarjo, Tonetom Jegličem, dr. Francetom Srakarjem, dr. Andrejem Župančičem, Zoranom Jerinom in Francijem Savencem² smo določili stvarne naloge v okviru splošnih smernic, ki so bile za tisti čas presneto široke in še danes ne zvene zastarele:

»KOTG ni isto kot Himalajski odbor. Njena naloga je, da spodbuja, organizira in pomaga pripravljati pomembnejše akcije naših alpinistov v tujini in obiske tujih gornikov pri nas.

Komisija ne bo posegala v zasebne podvige članov PZS in posameznih PD. Želeti pa je, da bi vodila račun o vseh pomembnejših podvigih, zlasti takih, ki imajo značaj ekspedicij. Naloge komisije postanejo s tem splošnejše in realnejše, vendar je potrebno, da se del članov posveti predvsem vsestranskim pripravam, zbiranju materiala in opreme in načrtovanju možnih ekspedicij v daljnja visoka gorstva. Razmisliti je treba tudi o zdravstveni in znanstveni problematiki.

Naše letošnje naloge so predvsem akcijskega značaja - več lažjih zamenjav in odprava v Kavkaz.«

Odločitev, da se lotimo tega dela, ni bila lahka, mislim pa, da je tedaj večino članov KOTG vodila misel, da smo v tujih gorah že veliko zamudili, da imamo veliko sposobnih alpinistov, ki lahko splezajo karkoli in kjerkoli, hkrati pa potrebujejo ljudi, ki jim bodo s prizadevnim delom utirali pot in premagovali zapletene strokovne in birokratske ovire. Brez te pomoči bi marsikak nadarjen alpinist omagal, še preden bi se sploh zares lotil dela, mikavni in obetajoči cilj pa bi ostal nedosežen.

Ko sem dobil ponudbo za delo v KOTG, sem se tega dobro zavedal in se odločil za sodelovanje v prepričanju, da se bo s prizadevnim delom dalo marsikaj narediti.

TURISTIČNA AGENCIJA PZS

Nalog smo se lotili odgovorno, ne da bi si zaradi funkcije tudi sami obetali udeležbo v kaki odpravi. Če smo hoteli pridobiti zaupanje, smo morali predvsem sami biti nepristranski, vestni in se izogibati vsemu, kar bi vodilo k nezaupanju med alpinisti in člani odprav. Napake ali celo zloraba funkcije bi hitro privedle do sporov. Odstopi in menjave kadrov bi v delo KOTG vnašali nezaupanje in poleg vsega drugega tudi izgubo časa, ki se ga je že brez naše krivde veliko izteklo brez vsakega haska. Mislim, da je nam in našim naslednikom to v polni meri uspelo, o čemer navsezadnje pričajo tudi tri desetletja neprekinjenega dela KOTG in veliko število uspešnih odprav.

² Prvotno je APD predlagal Andreja Aplenca, ki pa svoje funkcije ni mogel prevzeti in opravljati in ga je zato nadomestil klubski tovariš.

Če danes pogledamo samo zapisnike sej, se nam ne zdi prav nič pretirana misel, da je KOTG vse do danes ostala prava pravcata neplačana »turistična agencija« PZS, saj je več ali manj vsa leta skupaj s sodelavci, tudi člani odprav, postorila tisoč stvari, ki jih terjajo odprave. V ta namen je veliko pridnih ljudi vložilo ogromno prostega časa in prostovoljnega dela, za katero včasih niti med planinci ni bilo pravega razumevanja. Bila so celo obdobja, ko je bilo na sejah slišati misli, da KOTG ne potrebujemo in da bi za organizacijo odprav zadoščala podkomisija pri Komisiji za alpinizem. Res so zaledje odprav dobri alpinisti, vendar sta njihova vzgoja in vsakdanja dejavnost eno, stvarni veliki posegi na tujem in priprava le-teh pa nekaj povsem drugega. Še danes verjamem, da sta tem predlogom botrovala po eni strani zavist in prepričanje, da KOTG zapravlja denar, ki bi ga sicer dobili alpinisti, po drugi plati pa bi morda kadri KOTG pomenili transfuzijo vodstvu komisije za alpinizem (KA), ki je organizacijsko dolga leta močno šepala, kar k sreči ni imelo bistvenih posledic za dosežke alpinistov v stenah.

SKUPINA NA GORI IN ZALEDJE

Zelo zapletena je bila izbira članov odprav. Naivnejši smo želeli, da naj v odprave hodijo perspektivni člani planinske organizacije: alpinisti, ki razen plezanja store za svoj AO oziroma PD še kaj drugega, ki redno ali sploh plačujejo članarino, so dobri delavci in študentje, po možnosti znajo kak jezik, filmajo in fotografirajo in so sposobni o doživetjih tudi kaj povedati in napisati. To niso bile zahteve zaradi zahtev; šlo je preprosto za to, da bi po odpravi razen vrhov ostala tudi kakšna druga zapaščina. Z rezultati smo lahko kar zadovoljni, saj knjig, filmov, dia pozitivov in predavanj o naših odpravah ves ta čas ni manjkalo. Dobil smo celo umetniške slike in risbe in tudi šole za šerpe v Manangu bi ne bilo, če bi nam bile dovolj samo odprave kot take.

Posebej smo si - vsaj večina - želeli, da bi imel vsak obetaven slovenski alpinist možnost za udeležbo v odpravah ne glede na to, kje živi in v katerem PD deluje. V tistem času namreč še ni bilo videti, da bosta vsak količjak podjeten AO ali skupina izkušenih planincev že kmalu sama organizirala svojo odpravo, zato so šli razpisi v vse AO oziroma PD. To marsikateremu večjemu AO ni bilo všeč, v posameznih obrobni AO pa so bili nezaupljivi in niso kaj prida verjeli, da bo končna izbira udeležencev odprav zares objektivna. Zato se je prav pri tem pogosto kaj zapletlo.

Res je sprva odšlo na pot nekaj odprav z udeleženci iz različnih AO, ki so se med seboj komaj poznali. Kljub temu, da so bile uspešne, se je kar kmalu uveljavil drug način izbire. PZS je izbrala vodjo odprave, ta pa po svoji presoji

udeležence, upoštevajoč njihove alpinistične vsečine in vse drugo. Veliko težo je vselej imelo poznanstvo med kandidati in podobno. Tudi tak izbor ni brez napak, saj nastajajo klani, ki so navzven zaprti, je pa boljši že zato, ker je med odpravo manj trenj in napetosti, saj vsak že pozna muhe in znanje soudeležencev. Ne nazadnje se v takih skupinah nepomembni nespoznanosti po odpravi hitro pozabijo, ne pa brez potrebe obešajo na velik zvon.

Pri organizaciji odprav se med člani in zaledjem pogosto pojavijo velika razhajanja v oceni pomembnosti sodelujočih strani, ki jih v grobem lahko opredelimo kot nasprotja med »skupino na gori« in »zaledjem«. Tako ni redek pojav, ko so člani odprav prepričani, da sta PZS ali društvo lahko srečna, da »se zanju žrtvujejo in podajajo po kostanj v žerjavico, prezebajo, trpe lakoto in žejo, nosijo naprodaj svoje glave, zanemarjajo delo, študij ali družine«, zaledje pa spet njim očita, da »se gredo turizem na račun skupnosti« in ne vidi, da jim med pripravami in odpravo v resnici ni samo lepo, ampak se - da bi dosegli skupni cilj odprave in organizatorjev - tudi marsičemu odpovedo in v resnici veliko žrtvujejo. V bistvu so stvari zelo jasne, natezanje pa zgrešeno in odveč. Ne spominjam se niti enega samega primera, da bi koga silili v odpravo, saj je članstvo v odpravi ne samo prostovoljno, temveč ponavadi življenjski cilj in vroča želja slehernega kandidata, možnosti za udeležbo pa praviloma veliko manj kot želja. Še manj pa je

KOTG ali kdo drug od odprav zahteval, da mora vrh osvojiti za vsako ceno, saj vemo, koliko dejavnikov odloča o končnem izidu podviga in kako blizu sta med odpravo življenje in smrt.

Razumljivo je, da se uspehov veselijo tudi zaledje in da se organizacija rada »postavlja« z dosežki svojih odprav, za katere je udeležencem vselej bila tudi hvaležna in jim omogočila, da so poskusili srečo. Mislim, da smo te odnose v glavnem obojestransko prav razumeli.

POLITIČNI RED, POSTAVLJEN NA GLAVO

Politika v planinskih vrstah nikoli ni igrala kakršnekoli, kaj šele pomembno vlogo, zato bi rad danes, ko Slovenija ubira nova pota in kdaj pa kdaj slišimo kakšno gorko na račun komunistov, zapisal, da PZS in KOTG nista nikdar diskriminirala kandidatov, ki niso bili člani komunistične partije. Živo se spominjam prave osuplosti vodstva »alplagerja« Bezengi med odpravo leta 1965. Prvič so bili osupli, ker nisem vedel, če je razen mene v odpravi še kak član ZK, in drugič, ko so zvedeli, da za članstvo v odpravi ni potrebna partijska knjižica, temveč samo dobro zdravje in alpinistično znanje udeleženca.

O tem smo se nekoč v sedemdesetih letih pogovarjali po eni izmed številnih sej KOTG in ugibali, kdo od članov odprav je sploh organiziran in ugotavljali, da je med planinci siceršnji »red postavljen na glavo«, saj redki komunisti skupaj

10-letnica zimskega himalajizma

Medtem ko so vrhunski alpinisti z vsega sveta zelo dejavni v zimski Himalaji, naj obudimo spomin na lansko zimsko sezono v najvišjem pogorju sveta, kamor pozimi že deset let prihajajo alpinisti, vendar se morajo tudi še zadnja leta sprijazniti s tem, da Himalaja ni izgubila nobenega delčka svoje krutosti in neizprososti. Lansko zimsko sezono je bilo v tem pogorju v Nepalju le 12 odprav, polovica iz Koreje.

Od osemstisočakov se je pokazal kot dovolj privlačen le Mount Everest (8848 m), ki so se ga lotile tri odprave iz Japonske in Koreje. Rezultat vsega tega je bil ta, da so imele le tri odprave srečo doseči svoje razmeroma skromne cilje. Avstralcji in Južnokorejci so priplezali na Ama Dablam (6812 m), kar je bil nasploh 95. in 96. vzpon na to goro, druga korejska skupina pa na Dorje Lakpo (6966 m). Količnik uspešnosti je torej zelo nizek: le vsaka četrta odprava je bila v stanju, da je stopila na vrh svoje gore.

Sčasoma se je pokazalo, da vladajo v Hima-

laji pred božičem navadno izredno ugodne razmere. Vse odprave so v svoje načrte vgradile le to ugotovitev in so poskušale začeti svoje delo na gori kolikor je le mogoče zgodaj, najraje že novembra. Tako je bilo tudi to zimo. Vsi trije uspešni vzponi so bili opravljeni pred 20. decembrom, čez božične praznike pa je v teh gorah ostala ena sama odprava. To so bili Japonci pod vodstvom himalajskega veterana **Kuniakija Yagihare**, 45, ki so skoraj tri mesece, do 9. februarja 1992, šarili po zloglasni jugozahodni steni Everesta. Žal se kljub vztrajnim poskusom, usmerjenim proti vrhu, 16-članski ekipi ni uspelo povzpeti višje od njihovega petega višinskega tabora (8350 m).

Alpske države so bile zastopane le z eno samo odpravo: z majhno štiričlansko švicarsko skupino pod vodstvom **Romola Nottarisa**, ki si je postavila za cilj goro Bhrikuti (6364 m) v Damodar Himalu. Žal jih je sklop nepričakovanih dogodkov že 30. novembra prisilil, da so se umaknili z višine 5500 metrov. Zares škoda, kajti lepo oblikovani Bhrikuti še ni doživel zimskega vzpona in je zaradi tega izredno zapeljiv odpravarski cilj.

József Nyka

z drugimi odborniki nadvse prizadevno organiziramo odprave - za nepartijce. Tako je pač bilo, morda tudi zato, ker visoka partijska politika ni bila med hribovci nikoli doma, še manj pa je zahajala v gore, kjer očitno ni našla niti imela svojih interesov.

Po tem kratkem sprehodu v prvo desetletje slovenskega odpravarstva kaže, da je bilo delo uspešno in da smo k temu kot člani komisije prav vsi prispevali svoj delež, kar mi je v veliko zadovoljstvo. Sodeloval sem z mnogimi imenitnimi ljudmi, ne samo gorniki, in tudi kot organizator doživel veliko lepega. Ne nazadnje sem spoznal nekaj visokih tujih gora in poduhal utrip Nepala.

Dr. Miha Potočnik me je leta 1965 poslal s 3. odpravo v Kavkaz, češ »da bom tako najbolje videl, kakšna je odprava v praksi«. Na lastno

željo pa sem kandidiral za mesto člana žepne odpravice v Pamir, kamor so sovjetski gostitelji povabili samo dva udeleženca iz Jugoslavije. Čas odprav v alpskem slogu takrat še ni napočil in mislil sem si, da dvojica ne more delati čudežev, pa bo tako vseeno, če eden od naju ne pride na vrh. No, zgodilo se je, da sva 2. avgusta 1969 na Pik Lenina z dvojico mongolskih, dvojico romunskih, sedmerico sovjetskih alpinistov in dvema sovjetskima alpinistkama, **Nino** in **Irino**, v »komandi« **Borisa Kleckoja** prišla oba: **Riko Salberger** in jaz. Obe odpravi sta bili čudovito doživetje, ki ga v duhu pogosto obnavljam kot nepozaben spomin.

Želim, da bi naše odprave dosegle še veliko vrhov in ustvarjalno prispevale k odkrivanju veličastnega »nekoristnega sveta«.

NOVA KNJIŽICA ZA PLANINSKO KNJIŽNICO

PROF. FRAN OROŽEN IN ZAČETKI SPD

STONE STROJIN

V počastitev stoletnega jubileja delovanja slovenske planinske organizacije in hkrati osrednjega ljubljanskega planinskega društva je Planinsko društvo Ljubljana Matica založilo 52 strani debelo knjižico »Prof. Fran Orožen in začetki Slovenskega planinskega društva«, ki jo je spisal prof. dr. Tone Strojín. Med ovitkom, na naslovni strani katerega je reprodukcija barvne slike Ivana Groharja »Triglav« iz leta 1897 in na zadnji strani akvarel Gregorja Klančnika »Ojstrica«, ki ga je avtor narisal lani, je tekstovni del, v katerem so opisani začetki organiziranega slovenskega planinstva in ustanovitev SPD, avtorjeva premišljevanja ob stoletnici Slovenskega planinskega društva, natančnejša predstavitev Ljubljane pred sto leti in rodu Frana Orožna, prvega načelnika (predsednika) SPD, najobširnejši del je namenjen namišljenemu pogovoru s prof. Franom Orožnom, zaključni del pa spominom dr. Janke Orožna na očeta.

Z dovoljenjem avtorja in založnika objavljamo odlomek iz namišljenega pogovora dr. Strojina s prof. Orožnom: zato, da bi čim širši krog planincev segel po branju celotnega dela in se seznanil s prvim predsednikom slovenske planinske organizacije. (Op. ur.)

MALO OBISKAN GORSKI SVET

»Gospod načelnik, stoletje naju ločuje od takrat, ko ste prevzeli krmilo SPD. Kaj je pomenilo predsednikovanje temu društvu Vam oseb-

no? Kaj je pomenilo biti član SPD z vidika naroda? Ste v planinstvu videli tudi narodotvorni element? Kaj Vam je kot zgodovinarju in geografu sploh pomenila ta površinsko majhna deželica, ki je bila takrat še razdeljena na vojvodine in se še sploh ni omenjala kot Slovenija?«

Za narodno zavednega Slovenca je mesto načelnika SPD lahko pomenilo samo čast. Več od tega pa mi je prinašalo skrbi: kot načelniku SPD v politično upravnem smislu pri oblasteh, zlasti pa pri Nemcih v gorah in še bolj pri nemško mislečih uradnikih v mestu. Če bi zamudili z ustanovitvijo SPD ali če bi poskus propadel, bi na nas ležala zgodovinska odgovornost. S svojim delovanjem v gorah, pa tudi v mestu je SPD utrjevalo slovenstvo. Če bi slovenske gore res postale nemške, in ta nevarnost je bila velika, bi bil slovenski svet resnično videti drugačen. V naravi so vsa človeška pričevanja videti avtohtona, v mestu pa značilna. Zato je bila ustanovitev SPD po svoje tudi osvobajanje slovenskega sveta in SPD narodno obrambna organizacija.

Komaj ustanovljenemu SPD ni manjkalo težav tudi zaradi pomanjkanja finančnih sredstev, saj smo mogli računati samo na slovenske mecene, še posebej na slovenske narodnjake. Takih ljudi - premožnejših trgovcev - smo imeli v SPD kar nekaj, nekateri pa so materialno podpirali slovensko stvar v gorah že pred ustanovitvijo SPD, tako **Fran Kadilnik**, **Fidelij Terpinc** idr.

Predvsem pa je bila naša osnovna naloga zbirati zavedne Slovence in jih navduševati za